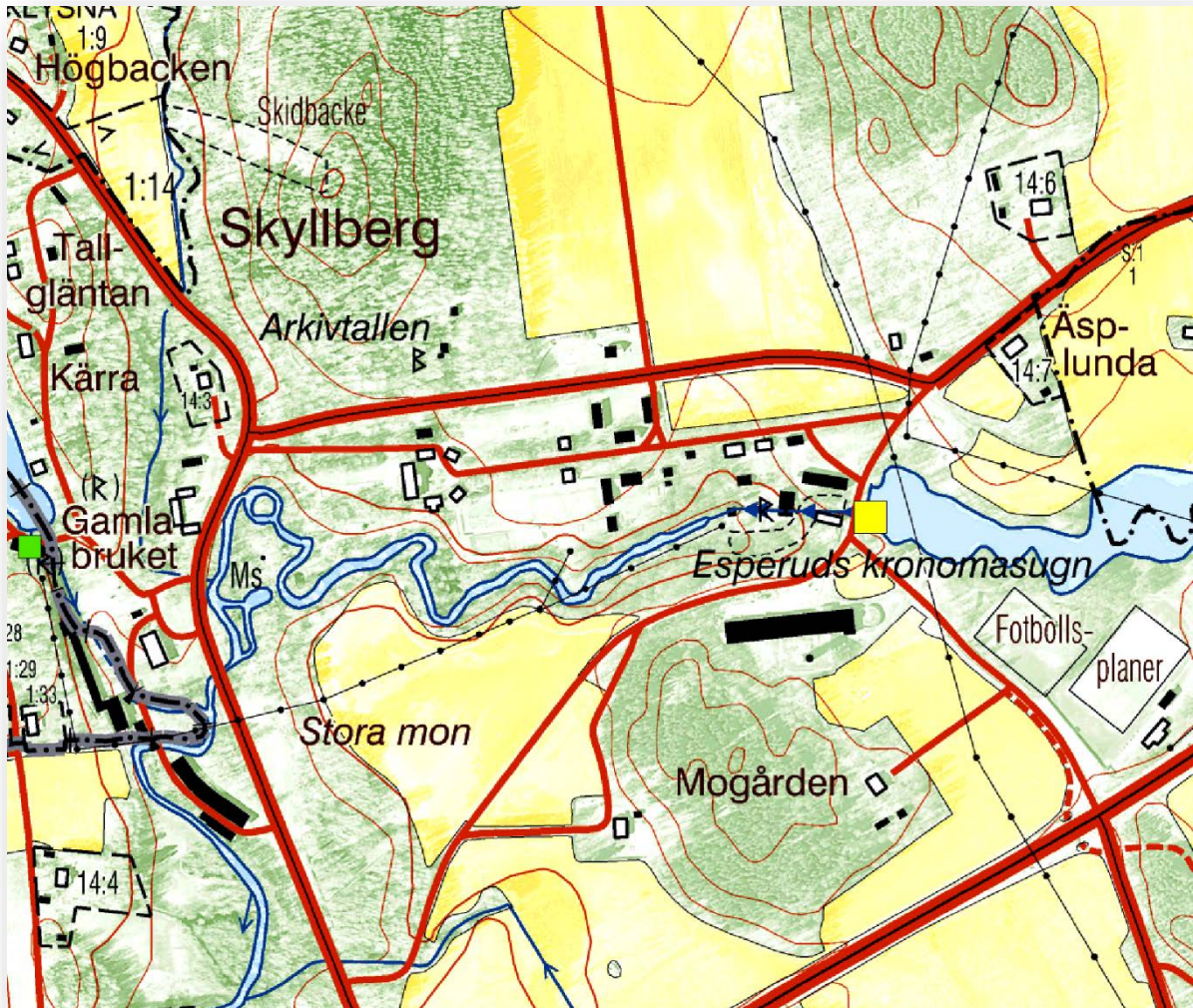


DAMM 81

Kvarnfallet (Skyllberg)



ANNA ULFHELM
2018



Denna rapport är en del i en större kunskapsuppbyggnad av vattenanknutna kulturlämningar i Örebro län. På uppdrag av Länsstyrelsen har Almunga AB inventerat de kulturhistoriska miljöerna kring dammar i Örebro län. Beskrivningar och värderingen av kulturmiljöerna har gjorts av konsulten.

DAMMAR I ÖREBRO LÄN
VÄTTERNS AVRINNINGSOMRÅDE

DAMM 81	Kvarnfallet (Skyllberg)
Rönnesån	Lerbäck socken

Området ligger vid Skylldbergs ladugårdsbyggnader. Här har funnits hytta, kvarn, såg, tröskverk och slaktbod som alla är nedlagda. Det som finns kvar är några rödmålade byggnader intill ån. Istället finns ett kraftverk, ett av fyra som Skylldbergs AB driver. Sedan början av 1900-talet har bruket distribuerat elström. Brukslängor, herrgård, en idrottsplats i trä ägs av bruket med anor från 1300-talet. Sveriges sista och mest kompletta bruk, som fortfarande driver järnproduktion, äger skog, fastigheter, jordbruk, energi.

Damm 81

Damm 81 är en verksdamm för kraftverk. Två utskov finns, den i norr har en lucka samt ett turbinrör som går till kraftverket som kan vara byggd år 1920. Den andra, belägen i den södra delen är en överfallsöppning. Dammvallen är kallmurad med betongförstärkningar.

Fornlämningar och kulturlämningar

L1981:4523	Lerbäck 444:1	Hyttområde	Fornlämning	-
L2019:114	-	Bro	Möjlig fornlämning	Stenvalvsbro
L2019:115	-	Kvarn	Ingen antikvarisk bedömning	
L2019:116	-	Träindustri	Ingen antikvarisk bedömning	Såg

Historia

Damm 81 ligger inom Skylldbergs ägor. Äldsta skriftliga belägg för Skylldberg, "*skyoldæborgh*" är från år 1346. Äldsta kartan med känt årtal är från 1688, en sockenkarta över Snavlunda och på den är en masugn utritad och ovanför står det Skylldbergs bruk (**L1981:4523**). En masugnssymbol är utritad även på en annan sockenkarta, den över Askersund med okänt utgivningsår. Denna masugn bör vara Esperuds kronomasugn som har legat inom Skylldbergs gränser. Kronomasugnen anlades år 1616 och nedlades år 1676 (Skylldberg 1998:158).

Kartorna från åren 1808 och 1809 visar områdets nya aktiviteter, en kvarn (**L2019:115**), en såg (**L2019:116**) och en tröskmaskin. En byggnad som varit såg, idag fallfärdig, står på ungefär samma plats där den äldre sågen legat. Den gamla sågen har använts som slaktbod i senare tid. En vattenränna finns kvar som kvarnen har använt för att driva vattenhjulet. Sågen och kvarnen ligger inom det område som har markerats där slagg har påträffats efter Esperuds kronomasugn (**L1981:4523**). Ett turbinrör går från dammvallen till kraftverket som ligger väster om byggnaderna intill ån. Detta är ett av fyra kraftverk som drivs av SkylldbergsKraft AB. Till en början var elen till för Skylldbergs industri men i takt med att nätet byggdes ut försågs även bostäderna med el.

Dammområdet ligger inom riksintresse Örebro – Skylldberg (T 7)

Motivering: Industrimiljö, järnbruk med dominerande välbevarad herrgårdsanläggning. (Bruksmiljö).

Uttryck för riksintresset: Bruksanläggning med reglerad plan, herrgård uppförd 1830 med allékantad infartsväg, monumental och dominerande ladugårdsanläggning.

Referenser

Litteratur

Dicksson, Ida och Spade, Bengt. 2016. Dammägarnas handbok. Förlag: Industriantikvarie Ida Dicksson. (PDF)

Skyllberg, Eva. 1998. Lerbäcks bergslag, sidan 155 ff. Atlas över Sveriges bergslag.

Waldén, Bertil. 1947. Skyllberg 1346 + 1646 + 1946. Minnesskrift. På uppdrag av Styrelsen för Skyllbergs Bruks Aktiebolag. Första delen. Tiden intill 1775. Sidan 198–201.

Lantmäteriet, historiska kartor

Lerbäck socken

Lantmäteristyrelsens arkiv

- Askersunds socken, översiktskarta, S4-1:1, masugnssymbol, Skyllbergs 2 gårdar Ö om kvarnen

1688, Snavlunda socken, geografisk karta, S8:7, sidan 2, masugnssymbol

1808, Skyllberg, avmätning och gränsbestämning, S44-79:2, kvarn, såg, tröskmaskin, bro

Lantmåterimyndigheternas arkiv

1809, Skyllberg, karta, rågångsåtgärd, 18-LER-67, kvarn, såg, tröskmaskin, bro

1843, Skyllberg, övrigt, 18-LER-147, byggnader, dammvall, bro

Rikets Allmänna Kartverks arkiv

1864–67, Lerbäck, häradsekonomiska kartan J112-64-20, kvarn

1955, Skyllberg, ekonomiska kartan J1339F7a57,

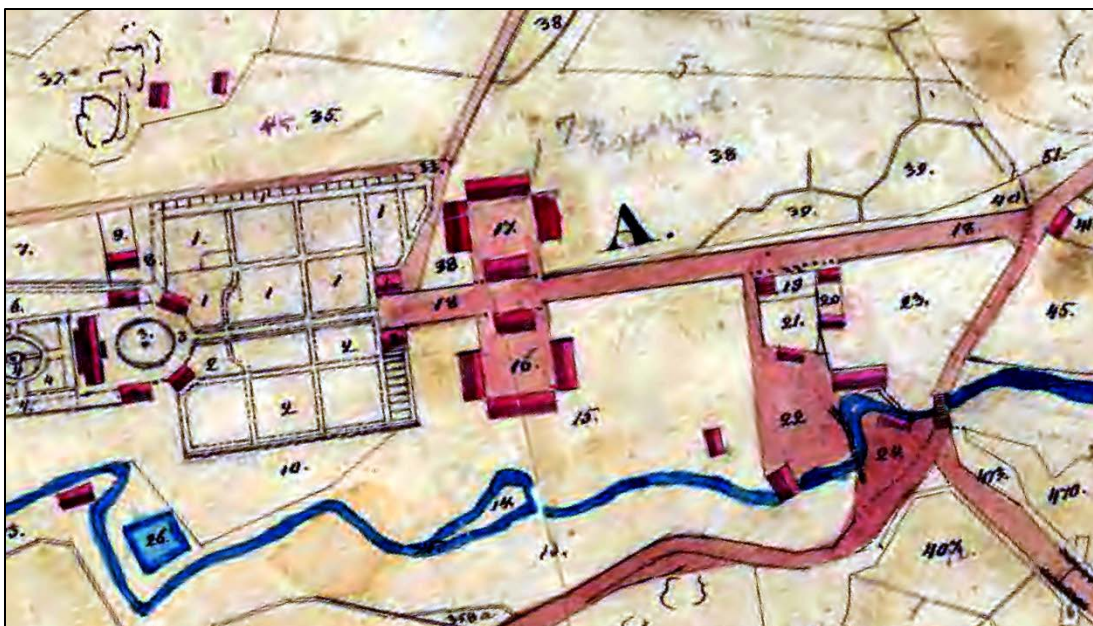
SGU

1883, Askersund, aa84-karta, kvarn



Skyllberg år 1809.

DAMMAR I ÖREBRO LÄN
VÄTTERNNS AVRINNINGSOMRÅDE



Skyllberg år 1843 med herrgården, kvarn, tröskverk och såg.



Damm 81.

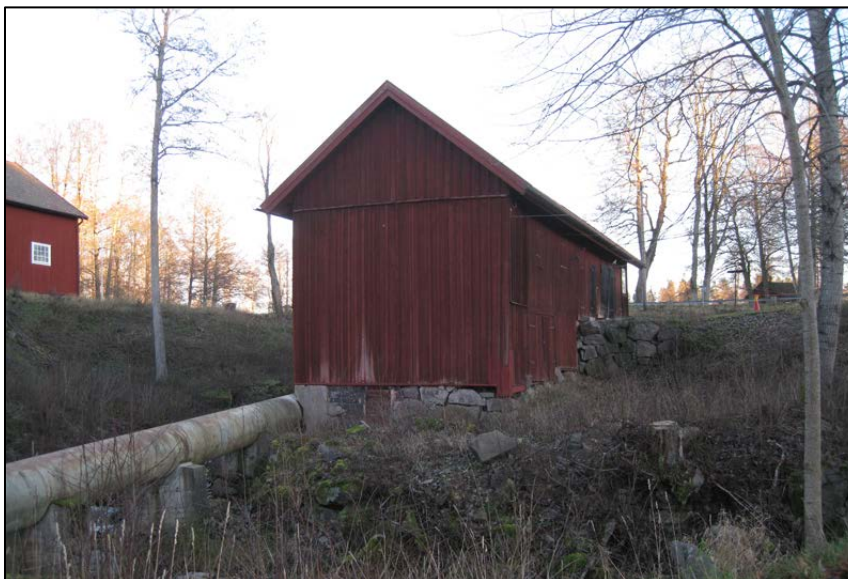
DAMMAR I ÖREBRO LÄN
VÄTTERNNS AVRINNINGSSOMRÅDE



Bron över ån.



Turbinröret till kraftverket.



F.d. såg/slaktbod.

DAMMAR I ÖREBRO LÄN
VÄTTERNNS AVRINNINGSSOMRÅDE



Kraftverket.



Stenvalsbron (L2019:114)